

FRANZ
KAFKA

Scrisori către
Milena

Traducere din limba germană și note de
Radu Gabriel Pârvu

După o ediție adăugită și reordonată de
Jürgen Born și Michael Müller

3
TREI

[aprilie 1920]

Merano-Untermals, Pensiunea Ottoburg

Dragă doamnă Milena

tocmai a încetat ploaia care dura de două zile și o noapte, probabil doar temporar, ce-i drept, dar este totuși un eveniment demn de a fi sărbătorit, și asta fac când vă scriu. De altfel, chiar ploaia era suportabilă, aici mă aflu în străinătate, una restrânsă, într-adevăr, dar este un balsam sufletesc. Dacă nu m-am înșelat (evident, nu-mi pot scoate din memorie o scurtă întâlnire ocazională, pe jumătate mută¹), și dumneavoastră v-ați bucurat de străinătatea vieneză²; mai târziu ea va fi devenit tristă din cauza situației generale, însă vă bucură străinătatea ca atare? (Ceea ce ar putea fi, de altfel, un semn rău și n-ar trebui să fie.)

Aici trăiesc destul de bine, cu greu trupul muritor ar suporta mai multă îngrijire, balconul camerei mele se cufundă într-o grădină, înconjurată și acoperită de tufe înflorite (aici vegetația este ciudată, pe o vreme când la Praga băltoacele stau să-nghete, în fața balconului meu se deschid încet florile), o grădină expusă total la soare (sau sub

1. Înainte de a pleca în călătorie, Kafka se întâlnește cu Milena Pollack într-o cafenea pragheză.

2. După ce se căsătorise, Milena se mutase în 1918 de la Praga la Viena.

cerul foarte înnorat, așa cum este de aproape o săptămână deja), șopârle și păsări, perechi diferite, vin să mă viziteze. Mi-ar plăcea foarte mult să vă bucurați de Merano, recent ați scris despre incapacitatea de a respira, această imagine este foarte apropiată de sensul ei, iar ambele pot deveni un pic mai ușoare aici.

Cu cele mai cordiale salutări,
Al dumneavoastră, F Kafka

[aprilie 1920]

Merano-Untermals, Pensiunea Ottoburg

Dragă doamnă Milena
de la Praga v-am scris un bilet, și apoi de la Merano. N-am primit niciun răspuns. E drept, biletele nu necesitau un răspuns foarte grabnic, iar dacă tăcerea dumneavoastră nu este altceva decât un semn al faptului că vă simțiți relativ bine, fapt ce se exprimă adesea printr-o aversiune față de scris, atunci sunt pe deplin mulțumit. Se mai poate însă — și de aceea vă scriu — ca eu să vă fi lezat cumva prin biletele mele (dacă s-ar fi întâmplat așa, cât de grosolan voi fi fost, împotriva voinței mele) sau, lucru care ar fi desigur mult mai grav, ca momentul de respiro să fi trecut deja și să fi venit din nou o perioadă proastă în ceea ce vă privește. În primul caz nu știu ce să spun, acest gând este departe de mine și oricare altul foarte aproape, iar în cel de-al doilea caz nu vă dau niciun sfat — cum v-aș putea sfătui? —, ci întreb doar: De ce nu ieșiți puțin din Viena? Totuși nu sunteți atât de lipsită de adăpost ca alții. O ședere în Boemia nu

v-ar da forțe noi? Iar dacă din unele motive pe care nu le cunosc, poate că nu vreți în Boemia, măcar în altă parte, n-ar fi rău chiar la Merano. Cunoașteți locurile?

Aștept una din două. Ori tăceți chitic în continuare, ceea ce înseamnă: „Nu vă faceți griji, sunt destul de bine“. Ori îmi scrieți câteva rânduri.

Cât se poate de cordial, Kafka

Mi-am dat seama că nu-mi amintesc chipul dumneavoastră în anumite detalii. Numai cum ați plecat atunci printre mesele din cafenea, silueta dumneavoastră și rochia le mai văd.

[Merano, aprilie 1920]

Dragă doamnă Milena, vă dați osteneala cu traducerea¹ în mijlocul posomorâtei lumi vieneze. Este cumva emoționant și penibil pentru mine. Trebuie să fi primit deja o scrisoare de la Wolff², cel puțin mie mi-a scris de mai multă vreme despre o asemenea scrisoare. Nuvela „Criminalul“³, anunțată, pare-se, într-un catalog, n-am scris-o eu, este o neînțelegere; dar întrucât se zice că ar fi cea mai bună, poate că așa o fi.

Judecând după ultimele două scrisori ale dumneavoastră, se pare că v-ați eliberat total și definitiv de neliniște și grijă. Ceea ce este valabil pesemne și pentru soțul

1. Milena Pollack traducea în cehă povestirea „Fochistul“ a lui Kafka. Traducerea a apărut pe 22 aprilie 1920 în revista *Kmen*.

2. Probabil este vorba despre permisiunea pentru traducere din partea lui Kurt Wolff, editorul lui Kafka.

3. Milena se referea la nuvela „Un fratricid“, apărură inițial cu titlul „Crima“.

dumneavoastră¹, așa cum vă urez din inimă amândurora. Îmi amintesc că într-o duminică după-amiază, sunt ani de atunci, când mă strecuram pe lângă peretele unei case de pe cheiul Franz, l-am întâlnit pe soțul dumneavoastră, care venea către mine cam la fel de neimpunător, doi experți în dureri de cap, desigur, fiecare într-un cu totul alt mod. Nu mai știu dacă atunci am mers mai departe împreună sau am trecut unul pe lângă altul, deosebirea dintre aceste două variante n-avea cum să fie foarte mare. Însă asta a trecut și trebuie să rămână departe, în trecut. Este frumos la dumneavoastră acasă?

Salutări cordiale,
Al dumneavoastră, Kafka

[Merano, aprilie 1920]

Așadar, plămânul. Toată ziua mi-am sucit mintea și nu m-am putut gândi la altceva. Nu fiindcă ar fi fost deosebit de înspăimântat de boală, probabil, să sperăm, că ea se manifestă cu delicatețe în cazul dumneavoastră — se pare că faceți aluzie la acest lucru — și însăși boala de plămâni reală, de care sufăr de 3 ani, mi-a adus mai mult lucruri bune decât rele (jumătate din Europa de vest are mai mult sau mai puțin probleme cu plămânii). În urmă cu vreo 3 ani, la mine a început în toiul nopții cu o hemoptizie. M-am ridicat în picioare agitat ca în fața a tot ce e nou (în loc să rămân întins, cum am aflat, ca prescripție, mai târziu); firește, și un pic speriat, m-am

1. Ernst Pollack.

după la fereastră, m-am aplecat în afară, am mers la la-voară, m-am plimbat prin cameră, m-am așezat pe pat — sângele nu se oprea. Atunci însă n-am fost nefericit, căci aveam un motiv anume: treptat, mi-am dat seama că după 3, 4 ani de insomnie voi dormi pentru prima oară, presupunând că încetează hemoragia. S-a și oprit (iar de atunci n-a mai revenit) și am dormit cât mai rămăsese din noapte. Dimineața a venit slujnica¹ (pe vremea aceea locuiam în Palatul Schönborn²), o fată bună, destul de devotată, dar extrem de rațională, a văzut sângele și a spus: „Pane doktore, s Vámi to dlouho nepotrvá“³. Însă mie îmi era mai bine decât de obicei, m-am dus la birou și abia după-amiază la doctor⁴. Restul povestirii nu mai contează aici. Nu voiam să spun decât că boala dumneavoastră nu m-a speriat (mai ales că mă tot întrerup să-mi scormonesc memoria, recunosc, dincolo de toată fragilitatea dumneavoastră, o vigoare aproape țărănească, și atunci constat: nu, nu sunteți bolnavă, un avertisment, dar nu o boală de plămâni), deci nu asta m-a speriat, ci gândul la ceea ce va fi premers această perturbație. Aici elimin în primul rând alte chestiuni despre care îmi scrieți: de pildă, niciun heller⁵ — ceai și mere — zilnic de la 2 la 8. Acestea sunt lucruri pe care nu reușesc să le înțeleg și care pot fi explicate, evident, numai oral. Așadar, aici fac abstracție de ele (doar în scrisoare, ce-i drept, căci altfel nu le pot uita) și nu mă gândesc decât la explicația pe care am pregătit-o

1. Růžena Hejrná, angajată de Ottla, sora lui Kafka, pentru menajul scriitorului.

2. Din 2 martie până pe 31 august 1917, Kafka a închiriat acolo un apartament. Hemoptizia s-a produs în noaptea de 12 spre 13 august 1917.

3. „Domnule doctor, n-o mai duceți mult“ (cehă).

4. Gustav Mühlstein, unul dintre medicii familiei Kafka.

5. Subdiviziune a coroanei, moneda cehă.

atunci în cazul îmbolnăvirii mele și care este valabilă pentru multe cazuri. Era ca și cum creierul nu mai putea suporta grijile și durerile ce-l împovărează. El zicea: „renunț; dar dacă aici mai este ceva căruia îi pasă de conservarea întregului, atunci să mă despovăreze cumva și treaba are să mai meargă un pic“. Atunci s-a anunțat plămânul, care nu prea avea mult de pierdut. Aceste tratative dintre creier și plămân, care se derulau fără știința mea, trebuie să fi fost îngrozitoare.

Și ce veți face acum? Dacă sunteți un pic protejată, pesemne că nu înseamnă mare lucru. Însă cine vă iubește trebuie să înțeleagă faptul că aveți nevoie de puțină protecție, iar restul trebuie să tacă. Aceasta să fie deci salvarea? Răspund afirmativ — nu, nu vreau să glumesc, nu sunt deloc vesel și nici nu voi fi înaintea de a-mi scrie despre noul dumneavoastră mod de viață mai sănătos. De ce nu plecați puțin din Viena, nu vă mai întreb după ultima dumneavoastră scrisoare, acum înțeleg acest lucru, dar și foarte aproape de Viena există locuri frumoase, unde vă puteți îngriji. Astăzi nu vă scriu despre nimic altceva, nu există ceva mai important pe care să-l aduc în discuție. Restul mâine, inclusiv mulțumirile mele pentru revistă¹, care mă emoționează și mă fac să mă simt jenat, trist și bucuros deopotrivă. Nu, încă un lucru azi: Chiar dacă folosiți doar un minut din timpul dumneavoastră de somn pentru activitatea de traducere, este ca și cum m-ați blestema. Căci dacă se va ajunge vreodată la un proces, nu se vor mai admite alte cercetări, ci se va stabili pur și simplu: el a lipsit-o de somn. Cu aceasta sunt judecat, și

1. Milena îi trimisese împreună cu scrisoarea un exemplar din săptămânalul *Kmen*, care conținea traducerea „Fochistului“.

pe bună dreptate. Mă lupt, așadar, pentru mine când vă rog să nu mai faceți asta

Mr. Frankl.

[Merano, sfârșitul lui aprilie 1920]

Dragă doamnă Milena, astăzi vreau să scriu despre altceva, dar nu pot. Nu pentru că de fapt n-aș lua în serios acest lucru; dacă aș face asta, aș scrie altceva, însă din când în când ar trebui să fie pregătit pentru dumneavoastră un șezlong undeva în grădină, în penumbră, și să aveți la îndemână vreo 10 pahare de lapte. Ar putea fi și în Viena, chiar în vara asta, dar fără foame și în liniște. Nu se poate? Și nu există nimeni care să facă posibil acest lucru? Și ce zice doctorul?

Când am scos revista din plicul mare, am fost foarte dezamăgit. Voiam să aud despre dumneavoastră, și nu glasul prea bine cunoscut din vechiul mormânt. De ce s-a băgat acesta între noi? Până când mi-am dat seama apoi că tot el ne-a făcut legătura.¹ În rest însă, nu pot înțelege cum v-ați asumat acest mare efort și sunt profund emoționat de fidelitatea cu care ați făcut-o de sus și până jos, cu fiecare propoziție cât de mică, o fidelitate pe care n-o bănuiam posibilă în limba cehă, ca să nu mai vorbim despre autoritatea firească pe care o exercitați. Atât de apropiate să fie între ele germana și ceha? Dar oricum ar fi, aceasta este în orice

1. Corespondența dintre Kafka și Milena a început când aceasta i-a cerut scriitorului permisiunea de a traduce „Fochistul”.

caz o povestire extrem de proastă, v-aș putea-o demonstra cu o ușurință nemaiîntâlnită, aproape rînd cu rînd, dragă doamnă Milena, numai că atunci dezgustul ar fi ceva mai puternic decât demonstrația respectivă. Firește, faptul că dumneavoastră vă place povestirea îi conferă valoare, însă îmi tulbură puțin imaginea asupra lumii. Despre asta nimic în plus. Veți primi de la Wolff *Un medic de țară*¹, i-am scris.

Desigur, înțeleg ceha. De câteva ori am vrut să vă în-treb de ce nu-mi scrieți în cehă. Nu pentru că n-ați stă-pâni germana. În general, o stăpâniți uimitor, iar când n-o stăpâniți, ea se înclină de bună voie în fața dumneavoastră, ceea ce este deosebit de frumos; fiindcă niciun german nu îndrăznește să spere acest lucru de la propria-i limbă, el n-ar cuteza să scrie atît de personal. Dar eu voiam să vă citesc în cehă, pentru că totuși îi aparțineți și numai acolo sunteți Milena pe de-a-ntregul (traducerea o confirmă), pe când aici sunteți doar Milena din Viena sau cea care se pregătește pentru Viena. Deci în cehă, vă rog! Chiar și foiletoanele² pe care le menționați. Oricât ar fi ele de sărăcicioase, dumneavoastră v-ați croit drum și prin sărăcia povestirii mele³ — nu știu până unde. Poate reușesc și eu, dar de n-am să pot, voi rămâne la cea mai bună judecată posibilă.

Mă întrebați de logodnă. Am fost logodit de două ori (dacă vreți, de trei ori, adică de două ori cu aceeași fată), așadar, m-am despărțit de trei ori după doar câteva zile.⁴

1. Este vorba despre volumul de povestiri al lui Kafka, recent apărut.

2. De la începutul lui 1920, Milena publica regulat foiletoane în cotidianul *Tribuna*, fără a le acorda importanță.

3. „Fochistul“.

4. Kafka se logodise de două ori cu Felice Bauer, în iunie 1914 și în iulie 1916, și apoi cu Julie Wohryzek, în septembrie 1919.

Prima este complet depășită (există deja o nouă căsnicie și chiar un băiețel, din câte aud), cea de-a doua e vie încă, dar fără nicio perspectivă de căsătorie, prin urmare, nu mai trăiește, de fapt, sau mai degrabă trăiește o viață independentă în detrimentul persoanelor implicate. În general, am constatat atât în cazul meu, cât și în altele, că bărbații, poate, suferă mai mult, sau dacă vreți s-o luați astfel, rezistă mai puțin în această privință; în schimb, femeile suferă mereu fără vină, și anume nu pentru că „nu pot face nimic pentru asta“, ci în sensul cel mai strict al cuvântului, care poate ajunge până la urmă tot la „nu pot face nimic pentru asta“. În rest, este inutil să ne batem capul cu lucrurile acestea. E ca și cum ne-am canoni să spargem un singur cazan din iad; în primul rând, nu vom reuși, iar în al doilea, dacă reușim, ardem complet în masa incandescentă care curge din el, în vreme ce iadul continuă să existe în toată splendoarea sa. Trebuie să procedăm altfel.

Dar mai întâi să vă întindeți într-o grădină și să extrageți cât mai multă dulceață din boală, mai ales dacă nu este una propriu-zisă. E multă dulceață în ea

Al dumneavoastră, FranzK.

[Merano, aprilie/mai 1920]

Dragă doamnă Milena,
în primul rând, ca nu cumva să înțelegeți asta din scrisoarea mea, împotriva voinței mele: de vreo 14 zile am o insomnie tot mai accentuată, în principiu nu consider că este grav, astfel de perioade vin și trec și au întotdeauna niște

cauze (în mod caraghios, conform lui Baedeker, de vină poate fi chiar aerul de la Merano), mai multe decât e nevoie, și chiar dacă aceste cauze nu sunt deloc vizibile uneori, ele te fac totuși prost ca un buștean, dar și agitat ca un animal sălbatic.

Am însă o satisfacție. Ați dormit liniștită, cam „ciudat“, ce-i drept; deși ieri erați încă „dată peste cap“, ați dormit totuși liniștită. Dacă în timpul nopții mă ocolește somnul, știu care-i este drumul și-l accept. De altminteri, ar fi o prostie să mă revolt, somnul este cea mai nevinovată făptură, iar insomniacul cea mai vinovată.

Și acestui om care nu doarme îi mulțumiți în ultima dumneavoastră scrisoare. Dacă ar citi asta un străin care nu cunoaște cum stau lucrurile, el ar trebui să gândească în felul următor: „Ce om! El pare, în acest caz, să fi mutat munții“. Între timp el n-a făcut absolut nimic, n-a mișcat un deget (în afară de degetul cu care scrie), se hrănește cu lapte și alte bunătăți, fără a avea mereu în față „ceai și mere“¹ (deși are deseori) și lasă în rest lucrurile să-și urmeze cursul, iar munții la locurile lor. Știți povestea primului succes al lui Dostoievski? Este o poveste care adună laolaltă o mulțime de lucruri și pe care, în plus, o citez doar din comoditate, pentru că este un nume mare, căci o poveste din vecinătate sau chiar mai apropiată ar avea aceeași semnificație. De altfel, nu prea știu bine povestea, nici chiar numele. Când a scris primul lui roman, *Oameni sărmani*, Dost[oiievski] locuia împreună cu un prieten literat, Grigoriev. Acesta văzuse de luni întregi pe masă o mulțime de foi scrise, dar a primit manuscrisul abia când romanul a fost gata. L-a citit, a fost încântat și l-a dus, fără

1. Milena se plânsese de situația ei financiară dificilă.

să-i spună ceva lui D[ostoievski], la un critic renumit pe vremea aceea, Nekrasov. În noaptea următoare, pe la 3, cineva sună la ușa lui D[ostoievski]. Erau Gr[igoriev] și N[ekrasov], intră în cameră, îl îmbrățișează și-l sărută pe D[ostoievski], Nekrasov, care nu-l cunoscuse anterior, îl numește „speranța Rusiei“, petrec o oră, două, discutând mai ales despre roman, și se despart abia către dimineață. D[ostoievski], care a numit mereu această noapte „cea mai fericită din viața sa“, iese la fereastră, se uită după ei, nu se mai poate controla și începe să plângă. Sentimentul dominant pe care l-a avut atunci și pe care l-a descris nu mai știu unde a fost cam acesta: „Acești oameni minunați! Cât sunt de buni și de nobili! Și cât de obișnuit sunt eu! Dacă ar putea vedea în interiorul meu! Chiar dacă le spun, nu mă vor crede.“ Faptul că D[ostoievski] și-a mai pus atunci în gând să rivalizeze cu ei nu este decât o înfloritură, e doar ultimul cuvânt pe care tinerețea invincibilă trebuie să-l aibă, și nu mai ține de povestea mea, care s-a sfârșit astfel. Remarcați, dragă doamnă Milena, misterul de nepătruns cu mintea al acestei povești? Eu cred că este următorul: Cu siguranță, Gr[igoriev] și N[ekrasov] n-au fost mai nobili decât Dost[oiievski], în măsura în care putem vorbi la modul general despre acest lucru, dar acum lăsați privirea de ansamblu, pe care în acea noapte n-a reclamat-o nici D[ostoievski] și care în cazuri izolate nu folosește la nimic, ascultați-l numai pe Dost[oiievski] și veți fi convinsă că Gr[igoriev] și N[ekrasov] erau cu adevărat minunați, D[ostoievski] impur și absolut obișnuit, că el nu-i va ajunge, firește, nici pe departe pe Gr[igoriev] și N[ekrasov], tocmai de aceea nu va fi vorba niciodată despre achitarea faptei lor bune, care era neobișnuită și nemeritată.

Ei chiar pot fi văzuți de la fereastră, cum se depărtează, sugerând astfel faptul că sunt inaccesibili. — Din păcate, semnificația poveștii este estompată de numele uriaș al lui Dostoievski.

Unde m-a dus insomnia? Precis la nimic care să nu fi fost foarte bine intenționat.

Al dumneavoastră, FranzK

[Merano, mai 1920]

Dragă doamnă Milena, doar câteva cuvinte, poate că mâine vă scriu din nou, astăzi scriu doar pentru mine, în interesul meu, numai spre a risipi un pic impresia produsă de scrisoarea dumneavoastră, altminteri ea m-ar apăsa zi și noapte. Sunteți foarte ciudată, doamnă Milena, trăiți acolo în Viena, trebuie să îndurați unele și altele și totuși mai aveți timp să vă mirați că altora, mie bunăoară, nu le merge prea bine și că într-o noapte am dormit un pic mai prost decât în precedenta. Atunci cele 3 prietene pe care le am aici (3 surori, cea mai mare are 5 ani) au interpretat mai judicios situația, voiau să mă arunce în apă cu orice ocazie, fie că eram pe malul râului sau nu, iar asta nu pentru că le-am făcut ceva rău, absolut deloc. Când adulții îi amenință așa pe copii, o fac, firește, în glumă și cu dragoste, iar asta înseamnă: Acum haide să spunem spre amuzament cele mai imposibile lucruri. Dar copiii sunt serioși și nu știu ce-i imposibilul, nici zece eșecuri de a dărâma ceva nu-i vor convinge că următoarea încercare nu va reuși, ei nu știu nici măcar că în cele zece cazuri anterioare n-au reușit. Copiii

sunt misterioși când le acoperim cuvintele și intențiile cu cunoașterea adulților. Când o astfel de fetiță de patru ani, care nu pare să aibă alt rost decât să fie sărutată și strânsă la piept și care mai e și puternică precum un ursuleț, având și o burtică rămasă de pe vremea când era sugară, se năpustește asupra cuiva, iar celelalte două surori o ajută, în dreapta și-n stânga, iar în spate nu mai este decât balustrada, în timp ce prietenosul tată al copilului și mama frumoasă, grasă și suavă (lângă căruciorul celui de-al patrulea) zâmbesc de la distanță, fără a intenționa să dea o mână de ajutor, atunci s-a cam terminat și ne este aproape imposibil să descriu cum m-am salvat totuși. Copiii judicioși sau plini de intuiții au vrut să mă arunce jos fără un motiv anume, poate pentru că mă considerau pe prisos și nu vă cunoșteau măcar scrisorile și nici răspunsurile mele.

Nu trebuie să vă sperie acel „bine intenționat“ din ultima mea scrisoare. Eram într-o perioadă, deloc singulară aici, de insomnie totală, scrisesem povestea¹ pe care am pus-o adeseori în legătură cu dumneavoastră, însă când am terminat-o, chinuit de tensiunea din tâmpile, n-am mai putut să-mi dau seama de ce am povestit-o; în plus, mai existau aici, informe, o mulțime de lucruri despre care voiam să vă spun afară pe balcon, stând în șezlong, și astfel nu mi-a mai rămas decât să mă refer la sentimentul acela dominant, și nici acum nu pot face mai mult.

Aveți tot ce a apărut scris de mine, în afară de ultima carte, *Un medic de țară*, o antologie de scurte povestiri pe care are să vi le trimită Wolff, eu cel puțin i-am scris despre asta cu o săptămână în urmă. Sub tipar nu am nimic și nici

1. Povestea despre primul succes al lui Dostoievski, prezentată în scrisoarea precedentă.

n-aș ști ce urmează. Tot ce veți face cu cărțile și traducerile va fi corect, păcat că ele nu sunt mai valoroase, din punctul meu de vedere, pentru ca predarea lor în mâinile dumneavoastră să exprime cu adevărat încrederea pe care o am în dumneavoastră. În schimb, mă bucur că am putut într-adevăr aduce o mică ofrandă prin cele câteva remarci despre „Fochistul“, solicitate de dumneavoastră; ea va prefigura acel supliciu infernal care constă în a ne reevalua viața știind că lucrul cel mai grav nu este revizuirea nelegiuirilor evidente, ci a faptelor pe care le-am considerat cândva bune.

Cu toate acestea, scrisul îmi face bine, sunt mai liniștit decât acum 2 ore afară, pe șezlong, în compania scrisorii dumneavoastră. Ședeam întins acolo și la un pas de mine era un gândac căzut pe spate, era disperat, nu se putea redresa, mi-ar fi plăcut să-l ajut, atât de ușor putea fi ajutat, îl ajutam, evident, dacă făceam un pas și îl împingeam puțin, însă l-am uitat din pricina scrisorii dumneavoastră, nici nu reușeam că mă ridic, abia o șopârlă m-a făcut din nou atent la viața din jurul meu, drumul ei trecea peste gândac, care deja se liniștise complet, n-a fost deci un accident, mi-am zis, ci o agonie, spectacolul rar al morții firești din lumea animalelor; dar când a alunecat peste el, șopârla l-a redresat, și după ce el a mai stat o clipă, întins ca mort, a luat-o la fugă în sus, pe zidul casei, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Probabil că astfel mi-am recăpătat cumva un pic curajul, m-am ridicat, am băut lapte și v-am scris.

Al dumneavoastră, FranzK

Iată remarcile:

Coloana I, rândul 2, sărmani are aici și un sens secundar: vrednici de milă, însă fără un accent afectiv deosebit,

este o compasiunea de neînțeles, pe care o are și Karl față de părinții săi, poate *ubozí*

I, 9, „vântul suflă“ este cam grandios, dar probabil nu există altă soluție

I, 17, *z dobré nálady a poněvadž byl silný chapec* trebuie să fie șters complet¹

Nu, prefer să trimit scrisoarea așa, mâine vă trimit remarcile²; de altfel, vor fi foarte puține, în niciun caz multe pagini, adevărul indiscutabil al traducerii continuă să mă uimească, dacă nu țin seama de ceea ce este de la sine înțeles, este greu de găsit vreo neînțelegere; nici asta n-ar fi prea mult, dar descopăr mereu o înțelegere viguroasă și fermă. Nu știu însă dacă nu cumva cehii vă reproșează fidelitatea pe care eu o prețuiesc cel mai mult la traducere (nici măcar de dragul povestirii, ci al meu); simțul limbii cehe, pe care îl am și eu, este pe deplin satisfăcut, dar este extrem de părtinitor. În orice caz, dacă vi s-ar reproșa asta, căutați să compensați ofensa cu recunoștința mea.

[*Merano, mai 1920*]

Dragă doamnă Milena (într-adevăr, acest titlu devine su-părător, dar este unul dintre lucrurile de care, într-o lume nesigură, bolnavii se pot agăța, și tot nu constituie o do-vadă de însănătoșire, dacă respectivele lucruri devin supă-rătoare), eu n-am trăit niciodată printre germani, germana

1. Franz Kafka, *Opera antumă*, traducere de Radu Gabriel Părvu, București: RAO, 1996, p. 50: „Făindu-se, era doar un băiat vânjos“.

2. Scrisoarea cu „remarcile“ nu s-a păstrat.

este limba mea maternă și de aceea este firească pentru mine, însă ceha mi-e mult mai aproape de inimă; iată de ce scrisoarea dumneavoastră sfășie unele incertitudini, vă văd mai clar mișcările corpului, ale mâinilor, atât de rapide și de hotărâte, parcă vă întâlnesc; ce-i drept, atunci când dau să-mi ridic ochii spre chipul dumneavoastră, izbucnește focul pe parcursul scrisorii — ce mai poveste! — și nu văd altceva decât foc.

Asta ar putea ispiti pe cineva să creadă în legea pe care ați instituit-o pentru viața dumneavoastră. Este de la sine înțeles că nu vreți să fiți compătimită din cauza acestei legi pe care se pare că o respectați, căci instituirea ei nu este decât pură trufie și aroganță (*já jsem ten který plat¹*); ce-i drept, probele pe care le-ați dat pentru această lege nu mai necesită alte discuții, așa că pot să vă sărut mâna liniștit. În ceea ce mă privește, cred în legea dumneavoastră, însă nu cred că ea se situează de-a pururi peste viața dumneavoastră, într-o manieră atât de exclusivă, de crudă și de caracteristică; ea este într-adevăr o cunoaștere, dar o cunoaștere asupra drumului, iar drumul este infinit.

În altă ordine de idei, este totuși îngrozitor pentru mintea limitată a unui muritor să vadă în ce cuptor supra-încălzit trăiți. Odată am să vă vorbesc numai despre mine. Dacă vedem totul ca pe o temă școlărească, aveți, în ce mă privește, trei variante. De pildă, puteați să nu-mi spuneți absolut nimic despre dumneavoastră, dar atunci m-ați fi privat de fericirea de a vă cunoaște, care depășește fericirea de a mă pune singur la încercare în această privință. Astfel nu mi-ați permis să țin blocată această ultimă fericire. Apoi mi-ați fi putut trece sub tăcere unele lucruri sau le-ați fi

1. „Eu sunt cel care plătește“ (cehă).